

Entrevista a Manuel Cusachs

ENRIC SUBIÑÀ I COLL

É

s una xafogosa tarda d'estiu. Som a Òrrius, a casa de l'artista Manel Cusachs.

La conversa llisca relaxada i fluïda a la sala d'estar, envoltats d'obres seves i d'altres artistes. Ens proposem recórrer la trajectòria de Cusachs d'ençà els primers interessos artístics. Iniciem la conversa.

• D'on et va venir la teva afecció per l'art en general i, més concretament, per l'escultura?

Per l'art no ho sé, de tota la vida, sempre he dibuixat. Quan era un noi vaig tenir l'obsessió d'anar a can Cuyàs, a aprendre dibuix, tot i que els meus pares em volien dur a can Zaragoza. En Cuyàs el coneixia i m'agradava com dibuixava. Dos anys abans d'anar-hi ja havia muntat una escola, i allí hi vaig passar el millors anys de la meua adolescència. Allà aprenies a dibuixar al taller d'un artista. Primer volia ser dibuixant, il·lustrador. Però no me'n vaig adonar que un dia amb un tros de fusta feia un crist, i amb un grapat de fang, un nu femení, i el volum em cridava. Els meus pares ja estiuejaven al poble d'Òrrius, i m'agradava anar a veure els picapedrers com treballaven i sense adonar-me'n tenia una maceta i un punxó entre les mans i em vaig fer molt amic d'en Barbany, el picapedrer. Em va començar a ensenyar els secrets de la pedra i aquesta va ser la meua formació. Vaig acabar aprenent l'ofici de picapedrer gairebé a la perfecció.

• Quin procediment segueixes habitualment en la teua feina creadora? Sempre parteixes del dibuix?

Sempre ho dibuixo tot abans. Mai he fet res sense un guixot, gargot, línia, el que sigui. A partir d'aquí, de les idees dibuixades, vas fent, tot i que, a vegades, sense saber perquè, et vas separant de la idea inicial. L'escultura és dibuix. Es pot dibuixar amb un tros de fang a les mans.

• En quina tècnica artística et trobes més còmode i amb una capacitat expressiva més lliure?

Ara amb el guix i, anteriorment, amb la pedra. No saps el perquè dels canvis, va amb el metabolisme de les persones, que també és cerebral. La tècnica del guix que uso ara per fer bronze o passar-ho a pedra, em permet treballar el guix directament. El procés clàssic d'un escultor és agafar el fang, la matèria més dòcil que hi ha, i construir la figura. A partir d'aquí es passa a guix perquè es conservi, ja que el fang s'aseca i es fa malbé, essent el guix una matèria de transició. Amb el guix vas al fonedor o al taller de reproducció escultòrica de pedra o marbre. L'any 1971 estava becat a Itàlia, i allí vaig descobrir el treball del guix com a matèria primera, de creació, no com a matèria de transició. El guix és fabulós. S'aseca, el pots trencar, el pots tornar a enganxar, el pots treballar com una pedra quan és sec, el pots treballar com el fang quan és humit... Té unes possibilitats enormes i s'han adaptat a la meua manera de fer. Com que parteixo del dibuix, quan modelo escultures grans faig una estructura metàl·lica, que em comença dibuixant unes formes i et permeten imaginar-te què faré quan el vagi omplint de mica en mica. El tipus de guix és l'escaiola, la d'ús clínic. De jove tenia una filosofia: si els grecs i els romans tenien marbre, jo que sóc arrelat a

la meua terra, el Maresme, doncs faré escultures de granit. Això era pur romanticisme.

• D'on va sorgir la necessitat de materialitzar en diferents sèries els poemes de Salvador Espriu? O els textos més assagístics de Joan Fuster?

Amb Salvador Espriu, m'hi vaig compenetrar un estiu quan ens anàvem a banyar a Cala Jòncols, on estaves pràcticament sol, i allà vaig llegir el *Caminant i el mur*. I no sé què em va passar. Aquell poema em suggeria formes plàstiques, i va ser l'inici d'aquesta sèrie. Vaig començar a dibuixar i fer una escultureta. Enmig d'això, com que ja havia iniciat els retrats dels trenta-tres, un amic meu comú amb Salvador Espriu, em va fer de bo perquè el poeta em rebés. Li vaig explicar perquè anava a casa seva i li vaig dir d'entrada que li volia fer un retrat, vaig pensar que després ja parlàrem de la poesia. I em va dir, doncs no ho aconseguireu, perquè vós no em fareu mai el retrat, ja que jo no tinc voluntat de patum. Però li vaig dir que venia per una altra cosa, que havia llegit el seu llibre i n'havia fet escultures. Diu: ah sí?, com pot ser això? Li vaig dir si en volia veure alguna i li vaig ensenyar dibuixos, i s'hi va començar a interessar. Amb això li vaig ensenyar dues escultures fetes de bronze. Tenia les portes obertes a ca l'Espriu. Es va deixar fer el retrat i tot va acabar bé. Però el que va acabar malament és que ell no va poder veure la sèrie enllestida. Va morir abans que acabés les trenta-tres escultures. Un escultor viu més d'encàrrecs que no pas un pintor i, entre encàrrec i encàrrec, em posava a fer la sèrie. Una vegada recordo una expressió d'ell que vaig pensar aquest home no ho veurà això. Al principi de

TV3 l'Espinàs el va entrevistar, i com que érem amics i sabia que li havia fet el retrat en bronze em va demanar que a l'entrevistar-lo li deixés el retrat i en un moment donat el posaria damunt la taula a veure què hi deia. A l'acabar l'entrevista em vaig saludar amb l'Espriu i em va agafar pel braç i em va dir: "senyor Cusachs, afa-nyí's". Jo sabia què em volia dir de les escultures, que volia dir que aquell home se sentia que s'acabava. En total van ser trenta-tres escultures.

Joan Fuster va comentar unes escultures ja fetes, dotze escultures de mig format que les vaig titular "Dotze Senyes de Catalunya", i eren escultures simbòliques dels Països Catalans: les quatre cròniques, seny i rauxa, Sant Jordi, les quatre barres. Quan les vaig tenir fetes, un amic introduït al món de l'art em va preguntar què en pensava fer, i al dir-li que no ho volia fragmentar, em va recomanar que algun escriptor fes uns comentaris de cada peça, es fessin unes fotografies i fer-ne un desplegable. Casualment un amic meu de joventut que vivia a València, en Jordi Montserrat, era molt amic de Joan Fuster. Mitjançant aquest amic vaig fer dos o tres viatges a casa d'en Fuster, li vaig deixar les escultures allà perquè les comentés, i anàvem a dinar, a sopar, i anar xerrant. Al cap d'un temps em va començar a enviar cartes, i de les cartes en va sortir un llibre.

• **La teva dedicació a fer grans escultures en la via pública, posem per cas el monument de l'abat Oliba, a Montserrat; el de Puig i Cadafalch, a Mataró o les figures de Sant Josep de Calassanç o Sant Ignasi de Loiola, al temple de la Sagrada Família, van ser fruit d'encàrrecs o bé en tenies una necessitat creadora?**

Totes les grans escultures són sempre encàrrecs, mai n'he feta cap sense encàrrec. A la via

pública sempre han estat encàrrecs, igual que el retaule de l'església de Santa Anna de Mataró, que està inacabat. M'agradaria molt acabar-lo, ja que tinc dissenyats dos tapissos, per la sonoritat, en dos dels plafons, en els quals hi ha la història de Santa Anna, la persona. El retaule és la història de Santa Anna, de l'escola. En aquests moments ho tinc empaquetat amb l'escola, ja que sembla ser que d'aquí a un parell d'anys hi haurà un centenari, i espero que es pugui fer. Serà una obra acabada.

• **Què va significar per a tu treballar en la realització de les figures dels capitells en el nou claustre de la Seu d'Urgell, dissenyat per Lluís Racionero, prop del riu Valira?**

Racionero va dissenyar el conjunt, ja que ell era urbanista i deia que no sabia dibuixar. El col·laborar amb ell fou un "divertimento" dels grans, i ens vam divertir molt. Ell em va triar a mi per què fes trenta-dos retrats. Ell és fill de la Seu d'Urgell, i quan el consistori va urbanitzar aquella

zona va pensar en ell. Deia que al Pirineu el millor lloc per a oci és un claustre, sense església, inspirat en el claustre de la Seu. Ell volia posar-hi, a cada capitell, personatges mítics de la nostra època. Tant podia ser un jugador de futbol, com en Karl Marx, en Cambó... Per fer els capitells ell em va explicar la idea, un dia que va venir aquí, però va voler anar a sopar. Vam anar al Racó d'en Binu, a Argentona, i allí vam anar decidint els personatges dels capitells, tria feta bàsicament per ell. Vam fer el capitell del cel, el dels músics. Ara el de l'infern, els dictadors: Franco, Mussolini, Hitler i Stalin. Entre dictador i dictador, per fer-ho més solemne, vaig posar-hi fragments del Guernica de Picasso. I aquest capitell no va ser ben entès, va ser bastant criticat. Un sector del periodisme va dir que en Racionero junt amb un escultor que es diu Cusachs havia fet un homenatge als dictadors quan jo vaig interpretar tots aquests personatges còmicament, ja que tots són com caricatures. Són escultures no serioses.

**Manuel Cusachs i
Enric Subià durant
l'entrevista**

Cusachs modelant
l'escultura del CEAJC

• **La teva sèrie de bustos a personalitats catalanes comença a ser considerable, parla'ns-en, si et plau.**

Primer vaig partir dels trenta-tres catalans, l'Armari Blanc, que fou l'exposició de la Pia Almoïna, i a Mataró. Els trenta-tres han estat una voluntat meua de triar personatges que jo els considerava que m'havien influït en la meua formació, d'altres que eren amics meus, d'altres que admirava, sobretot literats. De retrats fets en porto més de 150, molts d'encàrrec com en Puig i Cadafalch, en Macià, en Tarradellas... El número trenta-tres era bonic, era l'any del meu naixement, i perquè havia fet trenta-tres escultures del *Caminant i el mur* de l'Espriu. Continuaré fent retrats de personalitats sempre que em vingui de gust. Vaig començar a Mataró, per gust, en Casas i en Terri que eren homes del Recó, amics meus. Després vaig fer en Pla, l'Espinàs, l'Espriu, en Porcel, en Martí i Pol, tots ells en viu, menys en Joan Corominas, que ja era mort. En la col·lecció dels trenta-tres no vaig posar-hi cap polític, tot i que havia retratat en Macià i en Tarradellas per encàrrec i no els hi vaig fer entrar.

• **De quin dels escultors clàssics et sents més a prop?**

Dels grecs en Policeto, més que Fídies i Praxímedes. M'agraden algunes figures romàniques, com el crist de Beget, d'una expressivitat poètica fora de sèrie. Del Renaixement en Donatello més que no pas de Miquel Àngel, que tenia una concepció escultòrica que era original, però en sabia massa i es va abarrocar. No hi ha necessitat de tants plects, ni tantes venes, ni tantes barbes cargolades. El meu concepte d'escultura és més intimista. Com a pintor m'interessa Piero de la Francesca. El barroc m'ha interessat poc. Dels francesos em decanto més per en Mallol que per Rodin. Però en un moment de la meua vida vaig veure l'última obra d'en Giacometti i aquest em va deixar impressionat. Era un dibuix simple i total. I potser la meua influència, ja de gran, ha estat més de Giacometti que de ningú més.

• **Què opines de l'estil d'Apel·les Fenosa?**

No els vaig conèixer mai. Jo el volia conèixer però mai vaig trobar la manera de fer-ho, tot i que els dos anàvem al mateix fonedor. El fonedor no barreja mai els clients, sempre que hi vas estàs sol. En Fenosa tractava el guix d'una manera semblant a com el tracto jo, cops d'estopa... Ara, el concepte que ell tenia de

la figura femenina no el tinc jo. Jo potser el tinc més humà que ell. Ara, és un gran escultor, un home que ha creat... Jo parteixo més de la línia d'en Mallol, del Manolo Hugué, que tenen un altre caràcter d'escultura. Amb la tècnica m'assemblo més al Fenosa, guardant distàncies i amb tota la modèstia. En Fenosa té una reconeixença mundial. Jo tinc obra a l'estranger, bàsicament perquè me l'han comprat, sobretot en col·leccions particulars, i alguna obra pública a Itàlia.

• **Quina va ser la idea motora per a concretar la figura que ens servirà de distinció per als Socis d'Honor del CEAJC?**

En Jaume Clavell també hi és en la col·lecció dels trenta-tres. El meu oncle matern n'era íntim amic, i fins i tot van fer la guerra junts. De petit anava amb el tramvia d'Argentona a veure en Jaume a la fusteria. Vaig tenir la idea de fer el cap d'en Jaume Clavell, perquè era l'home que havia fet el Museu del Càntir, era amic de la família, i sempre ens respectàvem molt, ja que jo era el nebot del seu amic. Ara el bust el té el Museu del Càntir, que me'l va comprar.

Quan vau venir amb en Llorenç a demanar-me que fes l'escultura, el primer que se'm va ocórrer és Argentona. Què em provoca Argentona? La vegetació i l'aigua. Vaig dibuixar un arbre, que ja havia esculpit al *Caminant i el mur*. Tocava fer una olivera o una alzina. La vegetació es transforma en un arbre, més aviat una olivera que una alzina. L'aigua està poc representada, però a la figura humana que representa el tronc de l'arbre, en un cantó, hi ha unes línies sinuoses que baixen, que seria l'aigua. La figura està amb els braços a l'aire, senyal de victòria, de la persona que es premia perquè té tota una trajectòria. Que sigui una escultura una mica exultant.